

„Szeretnék még muzsikálni..”

Beszélgetés a Prímáskirállyal

Míg élek nem felejttem azt a jelenetet. A 100 Tagú Cigányzenekar adott éppen koncertet, amin vendégként megjelent Boross Lajos is, aki maga is számtalanszor lépett fel a nemzetközi hírű együttesel szerte a világban. Aki hallotta valaha is játszani, egyetért abban, hogy utolérhetetlen művésze a hangszerének. Istenáldotta tehetség. Azt is mondhatnánk róla – az újságírók által elcsépeelt szófordulattal élve –, hogy a nótajátszás koronázatlan királya. Hogy mégse mondhassuk, arról azonban zenésztársai már jó előre gondoskodtak: több mint egy évtizede „prímáskirállyá” koronázták. Határtalan tisztelet és szeretet lengi körül. Ott, akkor, azon a bizonyos fellépésen is addig kapacitálták a színpadról és a nézőtérrel, hogy végül kötélnek állt. Felbotorkált a világot jelentő deszkákra, egy megtört öregember álarcát öltve magára. (Mert, hogy álarc volt, rövidesen kiderült.) Amint játszani kezdett – képtelen csodának lettünk részesei – úgy vált egyre fiatalabbá. Tartása kiegyenesedett, szinte délceggé vált. Átszellemülten játszott... úgy, ahogyan csak ő tud. Mögötte a mai jó nevű prímások álltak, ezúttal a kontrás szerepében. Majd teljesen spontán a mögötte ülő száz muzsikussal egyike-másika abbahagyta a játékot. Fokozatosan mind elnémultak. Rövidesen már egymagában játszott, de uralta a termet, a közönséget. Miközben a „Vén cigány” kesergő sorait játszotta az öreg zenésztől, aki az egykori kávéházban szeretne még egy utolsót játszani, de kérését megtagadva csúfot űznek belőle, szívzaggatóvá vált hegedűjátéka. A szemé csukva volt, így nem láthatta, hogy a széksorok közt egyre több zsebkendő kerül elő. A közönség mindig hajlamos volt az elérzékenyülésre, de mögötte a négy világhírű prímás – gyönyörű jelenet – hónuk alatt a hegedűkkel-vonókkal, maguk is egy-egy legördülő könnycseppet dörgöltek el.

Lajos bácsival számtalanszor hozott össze rövidebb-hosszabb interjú erejéig a rádiós szerencse. Most egy olyan – sok évvel az imént említett megható fellépés előtti – beszélgetésünket közlöm, amiben részletesen mesélt arról, hogy honnan indult és hova érkezett.

1925 januárjában születtem. Anyám hetven éves koráig élt, apám fiatalon meghalt, negyvenkilenc évesen, amikor én még csak tizenhét éves voltam. Akkor kezdtem éppen kibontakozni a prímási pályán. Előtte voltam a Rajkó Zenekarban, muzsikáltam tizenkét-tizenhárom éves korom óta. Tizenhét évesen már filmfelvételeim is voltak. Épp nemrég ment a tévében Sárdival. Éjjeli zene – ez volt a címe. Akkor ez nagyon nagy dolog volt! Az én nemzedékem előtt járt a híres Magyarai, Kóczé, Veres Károly, Berkes Béla, Pertis Jenő. Ezek nagyok voltak. Be kellett törni köztük.

Tizennyolc éves koromban elértem azt, hogy a Baross kávéházban muzsikálhattam, ami nem kis dolog volt, hiszen Cselényi József volt az énekes. Az akkori idők legnagyobbja volt ő a magyar nótában. Egyébként a Nemzeti Színháznak volt a tagja. Nem volt könnyű, de mindent úgy csináltam, hogy jó legyen, igazodtam az akkori feltételekhez.

Vissza tudok emlékezni még két-három éves koromra is. Voltak események, amikre egészen pontosan vissza tudok emlékezni. Apám megtanította, hogy fogjam a vonót. Én játéknak vettem akkor még. Aztán öt éves koromban kezdett tanítani engem.

– Szigorú volt?

– Annyira volt szigorú, hogy sose bántott tettelemért, de azért tartottam tőle, jobban, mint anyámtól. Anyám néha elvert engem, mint minden gyereket, apám viszont soha nem ütött meg. Nem tudok visszaemlékezni ilyenre. Volt egy kistestvérem, de én nem is ismertem, korai időben meghalt. Én utána születtem. Apám nem vert meg sose, de olyan intelmekkel és

instrukciókkal látott el, hogyha sétáltunk is az utcán – mert nappal mindig elvitt engem, ahová neki kellett mennie –, miközben mentünk ellátott sok minden tanáccsal, ami az életben jól jöhet. Talán érezhette, hogy nem fog velem sokáig élni. Úgy utasított engem valósággal, hogy tudjam, amit mond. Én azt mind fel is használtam, nagy hasznára lett az életemnek.

– Lajos bácsi, mennyiben más egy muzsikussal viselkedése a többi emberéhez képest?

– Először is, mi fordított életet élünk. Este dolgozunk, s nappal, amikor mások teszik ezt, mi pihenünk. De ez a pihenés is csak viszonylagos. Gyerekkoromban, 1938-ban még kisgyerek voltam (úgy tizenkét-tizenhárom éves), s az itteni rádiónál akkor még élő adások jártak. Már akkor szerepeltem rövidhullámon. Amerikának muzsikáltunk. A 6-os stúdióból ment az adás. Akkor a világnagyságok is itt szerepeltek a 6-os stúdióban. Úgy tudom, még most is ez a legtökéletesebb.

– Hogyan került ilyen fiatalon a Rádióba?

– Én az Ostende kávéház Rajkó Zenekarában voltam. Akkor huszonnégyen voltunk gyerekek. Több prímás volt. Nálamnál fiatalabbak, és idősebbek is. Én a középkorúnak számítottam közöttük. Olyan nagyságok voltak velünk, mint például Horváth Elemér, aki 1920-ban született és Toki Horváth Gyula, aki szintén. Ők voltak a mintaképeim, mert öt év korkülönbség akkor sokat számított. Most már nem nagy ügy, amikor az ember felnő, de akkor az volt, mert ők már fiatal embereknek számítottak. Úgy alakult, hogy a Rádióban majdnem mindig én szerepel-

tem. Elmesélek egy érdekességet. Egy kisebb gyerek – hogy a hangja alapján még kisebbnek tűnjünk – azt kiáltotta a felvétel elején, hogy „Vigyázz, banda!”. Amikor ezt bementék, már elindult a felvétel, és akkor rögtön én muzsikáltam. Az Ostende akkor nagyon híres volt. Heinemann Ede tánczenekara lépett ott fel: Butola Ede, Heinemann Sándor játszottak. Ezek nagyságok voltak akkor. Aztán olyan magyar nóta énekes, mint Orbán Sándor, meg Manuel Bianco, a spanyol és Moretti, az olasz énekes. Ezek mind ott voltak. Egy negyventagú zenekart foglalkoztatott az Ostende. Nagyon jó emlékeim vannak onnan. Grósz Ödön volt a főnökünk, aki nagy szeretettel volt irántunk. Mindig hálásan emlékezünk rá. Mindennap próbáltunk, a nappalunk is eléggé elfoglalt volt. A későbbi időkben meg jártam tanulni is. Képeztettem magamat, amennyire tudtam. A Zeneakadémián tanultam. Nem kisebb ember, mint dr. Bihariné volt az egyik tanárom, és Zatureczki Ede. Meg kell említenem őket, hiszen nagy hálával tartozom nekik. Két akadémiai évet végeztem el akkor. Persze lehetett volna tovább is, de az akkori körülmények nem engedték meg, mert éjjel kellett hazajárnom a muzsikálásból. Akkor még egy-két órakor javában folyt az élet, és nem tudtam egyeztetni. Le kellett valamelyikről mondanom. Hogyha tanulok tovább, akkor este nem muzsikálhattam volna, de muszáj volt, mert akkor nem volt könnyű az élet, kellett segíteni a szüleimnek. Nem voltunk nagyon gazdagok. Most se vagyunk azok. Persze ezt

nem panaszképpen mondom, de örülök neki, hogy azért lépést tudtam az élettel tartani. Szerencsére a sors úgy hozta, hogy akkor úgy megoldódott ennek anyagi része. Tizenegy tagú zenekarom volt. Bizony, 30-35 pengő lett esténként a fizetésem, ami akkor komoly pénznek számított. Lezserül éltünk, maradt sok, amit meg tudtunk takarítani. A Rádiónál is zenéltem tovább. Tizennyolc éves koromtól rendszeresen. Akkor is úgy volt, hogy egy meghallgatás volt kötelező a Rádiónál, mielőtt valakit foglalkoztattak. Én viszont a nélkül kaptam rögtön lehetőséget. Valószínű, hogy meghallgattak a kávéházban, amiről én nem tudok. Külső közvetítések is voltak ugyanis onnan. Annyira fiatal voltam, és már egy önálló zenekart vezettem, ráadásul egy újat is behoztam. Az akkori időkben nótákat, csárdásokat muzsikáltak a cigányzenekarok, de olyan típusú zenét, amivel akkor próbálkoztam, senki se játszott. Egy-egy olyan témára írtam zenét, amit pl. Liszt Ferenc is feldolgozott. A C-moll csárdást én megcsináltam, de szólisztikusan. Ez akkor újnak mondható megoldás volt. Azóta is műsoron vannak. Mi a mai napig is hangverseny jelleggel muzsikáljuk ezeket a csárdásokat, klarinét-, cimbalom- és hegedűszóólókkal. 1950-ben alakult meg az Állami Népi Együttes, annak lettem én az első primása. Kiléptünk a pódiumra, kellettek az önálló számok. Volt egy száztagú kórusunk. Akkor még Csenki Imre vezényelte. Ő volt a karnagya, meg Gulyás László. Kellett teljesíteni, s mi mással lehetett produkálni, mint ilyen dolgokkal. Annyira bevált a dolog, hogy az akkori muzsikustársadalom is elfogadta. Külföldön és itthon is. Ameddig a háború tartott, karácsony estig muzsikáltam a Baross kávéházban. Akkor a Tűzoltó utcában laktam. Amikor vége lett a háborúnak, újra kezdődött az élet. Nem volt könnyű. Addig mindig itt-ott vendéglátóiparban dolgoztam. Mint említettem már, 1950-ben az Állami Népi Együttes primása lettem. Ott számos kitüntetést is kaptam. Meg kell említeni a Népművészet Mestere kitüntetést, a Munka Érdemrend Arany fokozatát. Most se panaszkodhatok, mert most is megkaptam a Köztársasági Aranyérem Középkeresztjét. Nagyon örültem neki.

– *Említette a Munka Érdemrendet. Nem nagyon szokták ezt ma már emlegetni.*

– Ha nem is emlegetik, de ez megvan, és soknak megvolt akkor. Bár soknak azért nem, talán. Én nagyon fiatalon kaptam meg, 27 éves koromban. Különben is én a muzsikáért kaptam.

– *Soha nem politizált?*

– A politika benne van a muzsikánkban. Mi azért zenélünk, hogy megszeretessük a néppel, és ezzel a fajta muzsikálással, közel is kerülünk hozzájuk. Ezzel népszerűsítsük a mi fajtánkat, a cigányokat. Mi állunk legközelebb a vendégekhez a vendéglátóhelyeken. Szó szerint, hisz ha muzsikálunk, az úgy történik a mai napig is, hogy odamegyünk az asztalhoz játszani.

– Nagy találkozásokat fel tudna-e sorolni, amikor híres embereknek húzta, vagy együtt játszott külföldi primásokkal, zenészekkel?

– Az 1970-es években Yehudi Menuhinnal találkoztam össze, amiről a francia televízió is készített filmet. Muzsikáltam sok államférfinak, például Mitterand-nak, Craxinak. Új-Zélandon a maori királynőnek is muzsikáltam személyesen. Meghívott a rezidenciájára is.

– Fellépéseiről viszonylag mindig is sokat tudhattunk. Családjáról azonban szinte semmit. Mesélne valamit a feleségéről?

– Nem az első feleségem, de nagyon régen ismerem. Lánykorától ismerem. Ő az idő folyamán özvegy lett, és így alakult az én helyzetem, hogy összehozott a sors vele. Most már tizenöt éve élünk együtt. Ő egyébként is nagyon közel áll hozzám, mert ő is muzsikus. Meg kell említenem: Dankó Pistának egyik leszármazottja. Lány korában zongorázott. Többek között már a Vitray-műsorban is együtt szerepeltünk. Ha nem is mindig, de néha odaül a zongorához, és akkor együtt muzsikálunk, most már csak szórakozásképpen.

– Gyerekei vannak-e?

– Két kislányom van, és egy fiam. Sajnos ők nem a mi körünkben nőttek fel, azért nem is lettek muzsikusok. Egyik se az, mert ezt nem lehet szobában megtanulni. Sajnos ez a mifajta muzsikálásunk, olyan, hogy vele kell együtt lenni ahhoz, hogy eltanulják. Más ez, mint egy klasszikus zene, hogy egy szobában, vagy iskolában, vagy akár az Akadémián meg lehessen tanulni. A cigánymuzsika olyan, hogy vele együtt kell élni, abban az atmoszférában, ahol terem.

– Vajon miért hívják cigánymuzsikának?

– Mi cigányok vagyunk. Az igazság az, hogy – s erről kell beszélni, erről kell tudnia a népnek – mi már 400-500 éve Magyarországon élünk. Úgy, hogy mi vagyunk a legnagyobb kisebbség. Úgy tudom, ma nyolcszáz ezer cigány van Magyarországon, ami nem kis dolog. Majdnem tíz százaléka a lakosságnak. Mi honosítottuk meg ezt a fajta cigánymuzsikát. Nagyságok voltak köztünk. Elég csak a zeneszerzőink közül Dankó Pistát, Bihari Jánost említenem. Ők nagyon nagyok voltak. És lehetne még sok mindenkit sorolni. A mostani zeneszerzők is nagyon szép magyar nótákat csináltak, amik örökké élni fognak a magyar népben, hiszen ha van egy kis idejük a magyar embereknek, mint azelőtt (azelőtt még talán jobban volt), esténként vacsora mellé ma is a cigánymuzsikát hallgatják.

– Ha azt mondja Magyarországon bárki, hogy Boross Lajos, nem következik ebből az, hogy cigány.

– Én nem tagadom meg, mert cigány vagyok, és cigány születésű az egész családuknak. Apám Baranya megyében, anyám Zemplénben született. Mi megtartjuk a cigányságunkat, és nem is szeretem, ha bárki is megtagadja. Miért kellene megtagadni. Nincs mit szégyellnünk, a cigányoknak, mert mi nagyon sok dicsőséget hoztunk az országnak. A mai napig is. Talán erről is kellene beszélni, mert hát most van a 100 Tagú Cigányzenekar. Lehet, hogy egy kicsit elébe nézek az egésznek, de hát ez a világon egyedülálló, mert hát ilyen még talán sose volt. Én voltam annak idején a világifjúsági találkozók, a VIT-eken. A berlinin, 1951-ben, és az 1953-as bukarestin is. Ott is harminc-negyvenen voltunk, de ilyen még nem volt. Megvan a cigány dramatikám nekem, amit néha néha időközönként elolvasok. Abba sem említenek ilyet. Nem volt soha egy cigányzenekar száztagú. Így vagyunk hirdetve itthon is, és ha külföldre megyünk, ott is. Nagyon nagy sikereket értünk el, ezt el kell mondanom. Voltunk talán már az öt világrész majdnem minden szegletében. A közelmúltban voltunk Új-Zélandon, s nemrég jöttünk haza Guatemalából. A mai napig is a Margit-kertben játszom hatta-gú zenekarommal, már tizenöt éve. A 100 Tagúban viszont klasszikusan muzsikálunk: Liszt, Brahms, Erkel, és más ilyen műveket adunk elő. Olyanokat, amiket a világon mindenütt ismernek. Olyat is kell játszani, mert külföldön kevés lenne, hogy csak magyar nótát húznánk. Úgyhogy hangverseny jellegű az egész műsorunk.

– Az interjúk vége felé legtöbbször a terveikről kérdzem beszélgetőtársaimat. Lajos bácsit meg sem kell kérdnem erről. Az idősödő Salamon Béla mindig így felelt ilyenkor: „Hadd játsszak még egy kicsit!”. Lajos bácsi – ha lehet ezt mondani – népszerűbb, mint valaha...

– Azt kell mondanom, hogy még pódiumképes vagyok. Hogy aztán ez meddig fog tartani, nem tudhatom. Most már egy kicsikét már nem engedelmkednek úgy az ujjaim, ahogy kellene. Voltam egy kis kondíciójavításon is a kezemmel. Talán ez egy kicsit jobbá fogja tenni őket. Tudod, előregednek a csontok. Ez mindenkinél így van. Épp hallottam interjút, amit annak idején, pár évvel a halála előtt vettek fel Jascha Heifetz-cel, a híres amerikai hegedűművésszel. Feltették neki a kérdést, hogy miért nem szerepel már a mester annyit, mint azelőtt? „Mert most már nem tudom azt teljesíteni, amit ezelőtt 20-30-40 évvel” – ezt felelte nekik. Szeretnék én is még muzsikálni, ameddig csak tudok... Muzsikálok, mert szeretném a közönséget még szórakoztatni.

Varga Ilona